

Handel en Coöperatie. ¹⁾

Bron AZB 1929 nr. 11; 15 maart blz. 91

Stond ook in het OO. van het FNZ. met erg veel commentaar zie toevoeging aan het eind

Door Prof. Dr. W. C. Mees R.Azn., Wageningen.

Coöperatie is tegenwoordig een belangrijke factor in ons economische leven. Op velerlei gebied treft men haar, aan. Er bestaat coöperatie tot gezamenlijke inkoop van verbruiksartikelen (winkelverenigingen als „Eigen Hulp“, landbouwverenigingen tot aankoop van kunstmest enz.), tot gezamenlijke aanschaffing van zaken ten gebuik van deze door de deelnemers om beurten (coöp. verenigingen tot aanschaffing en exploitatie van een stoomdorsmachine of tot het houden van een dekhengst), er bestaan ook coöp. productieverenigingen tot het oprichten en exploiteren van ondernemingen van nijverheid (zuivel-, aardappelmeel-, strookarton-, suikerfabrieken; ook productieve arbeidersassociaties), coöp. handels- en veilingverenigingen, verenigingen op verzekeringsgebied of op het gebied van kredietverlening of volkshuisvesting.

Aan welke eisen moet een vereniging voldoen om aanspraak te kunnen maken op de aanduiding coöperatief?

Het is vreemd, dat omtrent karakter en doel der coöperatie nog steeds grote onzekerheid bestaat, zo grote onzekerheid, dat de wetgever bij de herziening onzer wet op de coöperatieve verenigingen in 1925 het maar wijzer vond de weinig zeggende definitie van art. 2 der wet van 1876 te handhaven, daar deze tenminste tot geen moeilijkheden aanleiding had gegeven.

Toch is het van belang het juiste karakter der coöperatie op te sporen en haar doel te kennen teneinde te weten, welke houding tegenover deze verenigingsvorm moet worden aangenomen.

Taalkundig is coöperatie niet anders dan samenwerking. Maar niet alle samenwerking wordt als coöperatie aangeduid.

Velen denken bij gebruik van het woord coöperatie allereerst aan een samenwerking van weinig kapitaalachtige personen tot verhoging hunner welvaart. Er zijn echter verenigingen van welvarende landbouwers, welke zich met den naam coöperatief tooien. Wordt hier wellicht het woord in oneigenlijke zin gebezigd?

Sommigen menen het en rekenen alleen arbeiderscoöperatie werkelijke coöperatie.

Anderen zoeken het karakteristieke der coöperatie, waarin zij zich van andere vormen van samenwerking onderscheidt, in haar niet-exclusieve doel: ieder die wil meedoen, kan door toetreding als lid mee genieten van de beoogde voordelen. Het is echter bekend, dat er coöperaties zijn, die allermint gemakkelijk zijn met het toelaten van nieuwe leden.

Nog anderen menen, dat voor de vraag of men met een coöperatie te doen heeft, beslissend is de regeling der winstverdeling, maar er zijn er ook, die ontkennen, dat bij coöpe-

---

¹ AZB meldt dat artikel is "Overgenomen uit het weekblad „Schakels“.", officiëel orgaan van de vereniging van fabrikanten van en handelaars in kunstmeststoffen en voederstoffen.

ratie winst beoogd wordt: niet winst, doch lotsverbetering zou haar doel zijn. Dus ook in de wijze van winstverdeling kan moeilijk het bijzondere der coöperatie zijn gelegen.

Geen dezer pogingen om het begrip coöperatie nauwkeurig vast te stellen, bevredigt dus ten volle. De verenigingen, welke als coöperatie worden aangeduid, zijn van zo diverse pluimage, dat het moeilijk is een allesomvattende definitie te geven.

Toch hebben ze m.i. wel iets gemeen, waarin ze zich van andere vormen van samenwerking onderscheiden. N.l. dit, dat bij haar de deelhebbende personen zich, teneinde hun economische positie te versterken, tezamen gaan begeven op een terrein van werkzaamheden, van bedrijf, dat eigenlijk niet het hunne is. Zij geven er dan ook hun gewone werkzaamheden niet voor op. Arbeiders sluiten zich aaneen om tezamen tevens als ondernemer op te treden, landbouwers om tezamen een industrieel bedrijf te stichten en te exploiteren, consumenten om gemeenschappelijk de plaats in te nemen van wie tot dusverre hun leverancier was.

Zij aanvaarden daarmee een nieuwe functie, maar blijven tevens in hun oude werkzaam: deze blijft voor hen zelfs hoofdzaak en de nieuwe werkzaamheid wordt aan die hoofdwerkzaamheid ondergeschikt gemaakt. De arbeider in een coöperatieve arbeidersvereniging blijft vóór alles arbeider, de landbouwer, deelnemer in een coöp. aardappelmeelfabriek blijft in de eerste plaats landbouwer, de aangeslotene bij een vereniging als „Eigen Hulp" blijft vóór alles consument. Hier ligt m.i. het criterium. Is hieraan niet voldaan, dan zal men m.i. ook volgens het spraakgebruik niet van coöperatie spreken.

De juridische vorm van samenwerking is niet beslissend. Menige coöperatie heeft niet de vorm van een coöp. vereniging in de zin der wetten van 1876 of 1925, maar b.v. die van een vereniging als geregeld bij de wet van 1855 of van een naamloze vennootschap. Bij de coöperatie is de ter hand genomen werkzaamheid dus ondergeschikt aan een bepaalde hoedanigheid der deelnemers. Dit zal allicht ook tot uiting komen in de wijze van winstverdeling. Deze geschiedt veelal niet naar gelang van deelneming in het kapitaal, maar óf gelijkelijk per hoofd of naar gelang van levering aan of afneming van het coöp. bedrijf.

Het feit, dat men eigen werkkring niet vaarwel zegt, maakt, dat de deelnemer in de coöperatie veelal tweëerlei functie vervult: men is tegelijk arbeider en ondernemer, afnemer en leverancier, industrieel en leverancier van grondstoffen.

Het doel kan bij de coöperatie zeer verschillend zijn. Arbeiders stichten soms een productievereniging om aan de loondienst te ontkomen; zij worden hun eigen werkgever. In het algemeen is het doel veelal zich onafhankelijk te maken van groepen, waarvan men misbruik van macht heeft ondervonden, meent te hebben ondervonden of vreest. Coöperatie zal steeds op verhoging van welvaart gericht zijn. Tevens kunnen echter ook meer ideële doeleinden worden nagestreefd.

Door de leuze, dat de coöperatie werkt door en voor de leden, kan het solidariteitsgevoel (veelal georganiseerd eigenbelang) worden aangekweekt. Het verenigingsleven kan ook dienstbaar worden gemaakt aan oogmerken op godsdienstig of politiek gebied. Voor sommigen zijn deze bijoogmerken zelfs hoofdzaak.

Niet allen, die het nut der coöperatie inzien, verwachten van haar hetzelfde. Sommigen menen, dat zij zal kunnen leiden tot een algehele hervorming der samenleving. Anderen prijzen haar slechts aan omdat zij voor de deelnemers bepaalde voordelen belooft: goed-

koper waren voor de consument, hogere prijzen voor de producten van de coöpererende landbouwer.

Vooraf van de productieve arbeidersverenigingen, waarbij de loondienst wegvalt, heeft menigeen grote verwachtingen gehad. Deze vorm van coöperatie heeft zich echter slechts weinig ontwikkeld en waar zij slaagde werden soms buiten de vereniging staande arbeiders in dienst genomen, zodat de tegenstelling tussen werkgever en werknemer herrees.

Van grote praktische betekenis zijn vooral de coöp. verbruiksverenigingen en de **landbouwcoöperaties**. Met deze laatste, en nog met uitsluiting der Kredietcoöperaties, zullen wij ons hier verder bezig houden. Het zijn coöperaties van landbouwers, van ondernemers dus.

Economisch hebben ze geen ander doel dan de positie van de landbouwer te versterken. Tot dat doel begeven de landbouwers zich dus gezamenlijk op een gebied, dat tot dusverre niet het hunne was.

Is het nu gewenst, dat zij, zoals sommigen willen, hun werkzaamheden over een steeds groter terrein zullen uitstrekken? Deze vraag is niet met een eenvoudige bevestiging of ontkenning te beantwoorden. Aan een uitbreiding van het gebied der landbouwcoöperatie zijn voor- en nadelen verbonden, zowel voor de landbouwer zelf als voor het algemeen.

Voordeel der coöperatie is voor de landbouwer, dat zij hem soms zijn grond- en hulpstoffen goedkoper verschaft en dat zij hem soms een beteren prijs voor zijn producten oplevert. Bovendien zal door coöperatief optreden soms de kwaliteit van grond- en hulpstoffen kunnen worden verbeterd.

Nadeel is voor de landbouwer, indien hij zich bij deelneming aan de coöperatie moet binden tot vaste leveranties. Neemt hij in vele coöperaties deel, dan kan zijn bedrijfsvrijheid belangrijk worden belemmerd.

Uit algemeen maatschappelijk oogpunt is het een voordeel, indien de landbouwer door coöperatie zijn productiekosten weet te verminderen, al zal de consument van producten, waarvan de prijs op de wereldmarkt tot stand komt, van kostprijzverlaging in een klein land als het onze niet veel bemerken.

Ook het nadeel, dat de boer, door deel te nemen in vele coöp. bedrijven, zijn bedrijfsvrijheid meer of minder verliest, geldt niet alleen de individuele landbouwer, maar ook het algemeen welzijn is erbij betrokken. Het is uit algemeen oogpunt zeker gewenst, dat de landbouw zich aan wijziging der conjunctuur kan aanpassen.

Bezien van de kant van de volkswelvaart in het algemeen heeft de coöp. het voordeel, dat zij kan leiden tot een beter product. Ook de niet-coöp. ondernemingen kunnen in dat opzicht soms resultaten bereiken, b.v. door haar prijzen in verband met de aard van het product te regelen, maar het is een feit, dat zij in dit opzicht meermalen in gebreke zijn gebleven.

Hier tegenover moet echter ook weer melding worden gemaakt van enkele nadelen der coöperatie

Wanneer de landbouwer velerlei takken van bedrijf aan zich trekt, vermindert de verdeling van arbeid bij de voortbrenging. Men tracht dit te weerleggen door erop te wijzen,

dat ook de coöperatie gebruik maakt van werkkrachten, welke zich geheel aan hun beperkte taak kunnen wijden. Dit is zeker juist, maar ook, dat de landbouwers in verband met hun veelal ruime aansprakelijkheid en ook om te zorgen, dat het belang van de landbouwer in het bedrijf de doorslag blijft geven, zich veelal zelf in niet geringe mate met de zaken der coöperaties, waartoe zij behoren, moeten bemoeien. Zowel het landbouw- als het coöp. bedrijf ondervinden daarvan de gevolgen.

Het laatste ook in zoverre, dat zijn technische en vooral commerciële leiders weinig vrij zijn in hun handelingen. Coöperaties zullen daardoor zelden zo vlot in haar handelen zijn als particuliere ondernemers en zelfs als naamloze vennootschappen.

En wanneer, zoals sommigen wensen, de coöperatie eens de enige vorm van bedrijf mocht worden, dan zou de maatschappij ook om andere redenen haar behoeften minder goed bevredigd krijgen dan wanneer die bevrediging voor een belangrijk deel geschiedt door, vóór alles naar winst strevende, ondernemers. Juist dit streven is een waarborg, dat de voortbrenging zich bij voorkeur richt op die goederen, welke blijkens de prijsvorming, waaraan iedereen deel heeft, het meest gewenst worden.

Niet ieder handelaar of industrieel is ook geschikt ambtenaar te zijn van overheid of coöperatie. Het is een geluk, indien voor mensen van zeer verschillende aanleg de mogelijkheid bestaat zich te ontplooien. Een samenleving, waarin voor persoonlijkheden van zeer uiteenlopend karakter en bekwaamheid een passende plaats is, is de meest gewenste. Bij uitsluitend coöp. bedrijf is die meest gewenste toestand niet aanwezig. Differentiatie ook in de bedrijfspvormen is ook daarom van overgroot belang.

Dus niet alles coöperatief, maar ook niet alles speculatief (om deze uitdrukking maar te gebruiken voor het niet-coöp. bedrijf). Maar het een naast het ander.

In hoeverre aan de ene of aan de andere vorm van bedrijf uitbreiding moet worden gegeven, hangt van de behoeften van het ogenblik af. Onvoldoende voorziening in de kredietbehoeften van de kleinen landbouwer heeft geleid tot het coöp. Raiffeisensysteem. Minder gewenste praktijken in de handel hebben de boeren tot coöp. aankoop gebracht. Onvoldoende betaling der door de landbouwers voortgebrachte producten voor de landbouwindustrie hebben hen deze zelf ter hand doen nemen. Tekortkomingen van anderen hebben dus meermalen de stoot gegeven tot coöp. optreden der boeren.

Zeker zal ook het zien van grote winsten in spec. handel en industrie tot de ontwikkeling der coöperatie hebben bijgedragen.

Die ontwikkeling heeft aan de spec. handel en industrie veel terrein doen verliezen. De heer G. J. Blink heeft dit in een artikel in het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad (no. 22, 24, 25, 27 en 30 van 1928) met enige bezorgdheid geconstateerd.²

Ook ik zou, zoals ik zei, niet gaarne de coöperatie als alleen overblijvend zien. De heer Blink, meent, dat de spec. landbouwhandel en -industrie zich nationaal en internationaal meer moeten organiseren, teneinde te voorkomen, dat zij op conferenties en elders zullen worden doodgezwegen en dat wetgevers en regeringen maatregelen nemen, welke tegen hun belangen zijn gericht.

Zeker kan zodanige organisatie aanbeveling verdienen. Zij kan echter ook gevaren meebrengen. Immers is zij eenmaal tot stand gebracht, dan kan zij licht ook voor andere

---

²) *Onder de titel 'Volkenbond en Landbouw' verschenen artikelen serie, met voornamelijk kritiek op de zienswijze van deze Volkenbond - nog al pro Coöperatie! Niets mee gedaan wel interessant JH.)*

(monopolistische) doeleinden worden gebruikt, rechtstreeks ten nadele van de landbouw en op de duur zeker ook ten nadele van de aangeslotenen zelf.

Handel en industrie worden m.i. niet alleen bedreigd door gebrek aan macht, maar meer nog door het feit, dat zij niet steeds voldoende de behoeften van de landbouw weten te bevredigen. En dit feit kan door een machtspositie, door middel van organisatie verkregen, allicht nog versterkt worden.

Coöperatie wordt terecht vooral aanbevolen, wanneer de belangen van de landbouw niet voldoende worden gediend. Wil de speculatieve handel en industrie zich handhaven of uitbreiden, dan zullen zij m.i. meer met die belangen rekening moeten houden, ook indien zij zelf in een tegemoetkoming aan de wensen van landbouwzijde geen rechtstreeks voordeel zien.

Indien door meerdere aansluiting *dit* beter mogelijk wordt, dan juich ik een verdere organisatie van de spec. handel en industrie van harte toe. Maar wanneer die organisatie wordt gebruikt om een monopoliestelsel tot eigen voordeel uit te buiten, dan zal de coöperatie zeker steeds verder om zich heen grijpen, omdat het dan zeer gemakkelijk is om de boeren voor haar te winnen. Grote winsten eventueel door organisatie mogelijk geworden, zullen meewerken om de coöperatie terrein te doen winnen, daar ze de landbouwers ook begerig zullen maken zelf de voordelen te genieten, thans door anderen te *hunnen* koste genoten.

Het hangt dus m.i. voor een groot deel van de speculatieve handel en industrie zelf af, of zij door de coöperatie zullen worden overvleugeld. Het is meer dan tijd, dat dit meer algemeen wordt ingezien. Want al is voor vele landbouwers de coöperatie voornamelijk een middel tegen misbruiken van de zijde van anderen en een middel om, te hunne koste gemaakte, abnormale winsten voor zich zelf op te eisen, dat neemt niet weg, dat, wanneer de coöperatie eenmaal bestaat, zij niet dadelijk weer verdwijnt wanneer de oorzaken van haar ontstaan zijn opgeruimd. Daarvoor is te veel kapitaal in de verschillende coöperaties vastgelegd. Ook het feit, dat men met de coöperaties is opgegroeid, zal velen weerhouden haar zonder bepaalde redenen weer los te laten. Bovendien doen coöperatoren, die met de coöperatie verdere doeleinden nastreven, steeds al hetgeen in hun macht is om voor coöperatie-quand-même propaganda te maken.

De laatste tijd is deze iets moeilijker geworden door enkele *débâcles*, welke aan menige landbouwer bange ogenblikken en zware verliezen hebben berokkend. De speculatieve handel en industrie zullen m.i. goed doen van deze omstandigheid gebruik te maken om thans te trachten terrein te herwinnen. Maar dit geschiede niet door macht tegenover macht te stellen in de hoop een monopoliepositie te vestigen, maar door wat men tegenwoordig gaarne noemt „service”, door aan de wensen van landbouw en consumenten tot het uiterste tegemoet te komen, opdat deze door de speculatieve handel en de spec. industrie evengoed of beter worden bevredigd dan door de coöperatie mogelijk is. Geschiedt dit, dan zullen zij waarschijnlijk nog veel terrein kunnen herwinnen, daar ook vele landbouwers heel goed weten, dat de coöperatie niet uitsluitend voordelen biedt. Geschiedt het echter niet, dan voorzie ik, dat de coöperatie zich nog belangrijk zal uitbreiden.

A a n t e e k e n i n g. (AZB)

Met volkomen instemming nemen wij het bovenstaande artikel van Prof. Mees over. Het schetst de verhouding tussen de landbouw aan de ene zijde en particuliere industrie en handel aan de andere zijde geheel zoals wij die steeds gezien hebben: slechts dan is de verhouding duurzaam gezond, als zij leidt tot het profijt van beide partijen.

Om volkomen duidelijk te zijn: een industrie of tak van handel, die streeft naar of profiteert van een - steeds tijdelijke - machtspositie om de boer te knevelen, breekt zijn eigen bedrijf af, ook al krijgt hij misschien tijdelijk grote winsten. Slechts hij beoefent een gezonde tactiek, die de boeren aan zijn bedrijf tracht te binden door in hun belang te werken.

In het licht van het vorenstaande moeten wij nog een enkel woord zeggen over onze artikelen over „Landbouw en Volkenbond“, welke door Prof. Mees worden aangehaald. De oppervlakkige lezer zou uit de desbetreffende passage van het artikel van Prof. Mees wellicht kunnen afleiden, dat door ons gepleit ware voor een aaneensluiting van handel en industrie *tegen* de landbouw. Aangezien wij ieder misverstand op dit terrein zouden betreuren, zij er daarom op gewezen dat wij bedoelde aaneensluiting gewenst achten zowel in het belang van industrie en handel als in het belang van de landbouw. Wij citeren uit de bovenbedoelde artikelen:

„Een tweede punt, dat noodzakelijk moet worden op den voorgrond gebracht, aangezien er op dit terrein veel misverstand bestaat, is, dat de belangen van landbouwindustrie en landbouwhandel en die van den landbouw niet tegen elkaar ingaan, doch slechts zuiver en gezond genoemd kunnen worden, indien zij er op gericht zijn om wederkerig elkaars welzijn te bevorderen“.

Dit is het standpunt dat wij steeds ingenomen en verdedigd hebben, zoals overigens bij onze geregelde lezers uit verschillende onzer publicaties bekend kan zijn.

Red. A. Z.B.

Ook in het OO. van het FNZ. stond de lezing van Prof. Mr. W.C. Mees afgedrukt, echter wel met uitvoerig commentaar.

Aangezien de tekst van de lezing het zelfde is, is hier alleen het commentaar overgenomen!

Bron: OO 1929 nr 29 17 juli 1929

Handel en Coöperatie.

Onder dit opschrift is deze winter in een jubileum-nummer van het weekblad „Schakels“, Officiëel orgaan van de vereniging van fabrikanten van en handelaars in kunstmeststoffen en voederstoffen, een artikel verschenen van Prof. Mr. W.C. Mees R.Azn. te Wageningen. Wij hebben dit artikel destijds gelezen en verbaasd gestaan over de beschouwingen die deze hoogleraar aan onze landbouwhogeschool over de coöperatie ten beste gaf en waren van plan, het in ons Orgaan over te nemen en te bespreken,

toen wij op de laatste pagina van het blad vermeld vonden, dat gehele of gedeeltelijke overname der artikelen verboden was, hetgeen ons er van weerhield het artikel te publiceren.

Nu wij echter zien, dat andere bladen zich aan dit verbod niet storen en o.a. *De Raiffeisenbode* het artikel in haar juli-nummer heeft overgenomen, zijn wij zo vrij het daaruit over te nemen, terwijl wij in een volgend nummer enige beschouwingen aan de opvattingen van prof. Mees over coöperatie zullen wijden

Volgt volledige tekst - gelijk aan tekst in het AZB. zoals bovenstaand.

In twee achtereenvolgende OO's. volgde het Commentaar van Geluk (FNZ.)

Bron: OO. nr. 33 / 34 14 aug. en 21 aug. 1929

Handel en Coöperatie.

Het is wel een merkwaardig artikel, dat Prof. Mees onder dit hoofd in „Schakels" geschreven heeft en dat wij overnamen in ons nummer van 17 Juli jl. Allereerst willen wij er op wijzen, dat Prof. Mees hoogleraar is aan de Landbouwhogeschool, onze hoogste onderwijsinstelling op landbouwgebied. Aannemende dat landbouwcoöperatie in het belang van de landbouw is, mag het op zijn minst opmerkelijk genoemd worden, dat een hoogleraar, dezer school een artikel in - een blad van de handel schrijft, waarin hij een advies geeft, hoe het best het voortschrijden der landbouwcoöperatie kan worden tegengegaan.

Het artikel is echter ook in ander opzicht merkwaardig. Op verschillende plaatsen is de redenering verwrongen en spreekt de geleerde schrijver zich zelf tegen. Wij zullen dit bij de bespreking van enkele onderdelen nader aantonen.

Prof. Mees is in zijn beschouwingen al gauw heel ver van huis, want hij noemt het vreemd dat omtrent karakter en doel der coöperatie nog steeds grote onzekerheid bestaat. Hij gaat verschillende mogelijkheden na, waarmee men het karakter der coöperatie wel tracht aan te duiden, maar geen enkele kan hem bevredigen. Blijkbaar heeft hij zich niet de voor de hand liggende vraag gesteld of coöperatie ook zou kunnen betekenen een geoorloofde samenwerking van personen om op die wijze te trachten, het bestaan van elk hunner te verbeteren.

Hij had er dan niet naar behoeven te zoeken of deze personen arm zijn, ook niet of ze wel iedereen in die samenwerking opnemen; wel is van belang hoe zij de winst verdelen, of beter gezegd, hoe zij het resultaat van hun samenwerken verdelen, daar slechts een reële basis van verdeling hier de juiste samenwerking aanduidt.

Prof. Mees draait echter de zaak om en tracht uit alle uitingen, waarin zich de coöperatie vertoont, het karakter der coöperatie vast te stellen en komt dan tot de conclusie, dat dit onmogelijk is, omdat zij van zo diverse pluimage zijn. Maar toch vindt hij nog één punt, waarin de coöperaties zich onderscheiden van andere vormen van samenwerking; zij hebben n.l. dit gemeen, zegt hij, dat de deelhebbende personen zich, teneinde hun economische positie te versterken, tezamen begeven op een terrein van werkzaamheden, dat het hunne niet is.

Indien dit het kenmerkende van coöperatie was en wij gingen dat als proef eens toepassen *op* handel en industrie, dan kon het wel eens zijn, dat deze tenslotte meer op coöperatie geleken dan de coöperatie zelf. Want vooral in, de landbouw is het vaak zó, dat de boeren zich eerst een gedeelte van hun bedrijf laten ontglippen, dat handel en industrie tot zich trekken. Zien de boeren dan, dat zij daardoor toch een te klein deel van de opbrengst van hun product deelachtig worden, dan gaan zij coöpereren om dit weer in handen te krijgen. Wij vragen prof. Mees, wie heeft zich dan hier op een terrein begeven, dat het zijne niet was, de boer of de handelaar en industrieel?

Coöperatie, althans landbouwcoöperatie, is in vele gevallen het op moderne wijze en voor gezamenlijke rekening uitoefenen van hetzelfde bedrijf dat vroeger elke boer voor zich zelf deed.

„Coöperatie zal steeds op verhoging der welvaart gericht zijn, tevens kunnen ook meer ideële doeleinden nagestreefd worden". „Door de leuze dat de coöperatie werkt door en voor de leden, kan het solidariteitsgevoel worden aangekweekt." Dit zijn drie eigenschappen, die de professor aan de coöperatie toedenkt, die wij gaarne onderschrijven.

Even verder zegt hij: „Dat de landbouwcoöperaties van grote praktische betekenis zijn en die geen ander doel hebben dan de positie van de landbouwer te versterken." Ook hiermee kunnen wij het geheel eens zijn en men zou hieruit opmaken, dat prof. Mees het nog zo slecht niet meent met de landbouwcoöperaties.

Hiermee heeft hij echter ook zijn hoogtepunt bereikt, want nu gaat het bergafwaarts. „Voordeel der coöperatie is voor de landbouwer", zegt hij, „dat zij hem soms zijn grond- en hulpstoffen goedkoper verschaft en dat zij hem *soms* een beteren prijs voor zijn producten oplevert. Bovendien zal door coöperatief optreden *soms* de kwaliteit van grond- en hulpstoffen kunnen worden verbeterd."

Men lette op de door ons onderstreepte woorden *soms*, waarmee de professor óf de praktische resultaten van het overgrote deel der coöperaties onderschat, óf bewijst, dat hij van de werking der landbouwcoöperatie onvoldoende op de hoogte is.

Dan krijgen wij een beschouwing, waarmee door de anticoöperators de laatste tijd wel meer geschermd wordt, n.l. dat de boer door deelneming in coöperaties zich te veel moet binden tot vaste leveranties en dat deelname in veel coöperaties zijn bedrijfsvrijheid te veel kan belemmeren. De betekenis hiervan is ons niet recht duidelijk. Legt de boer zich voor zijn leveranties op enigerlei wijze vast door deelname aan de zuivelcoöperatie, de kredietcoöperatie, de aankoopcoöperatie, het deelnemen aan coöperatieve veilingen? Nee immers. Bij deze verwerkings- en aankoop- en afzetcoöperaties bestaat als regel leverings- en afnameplicht, maar de boer behoudt toch volle vrijheid om met zijn bedrijf een andere richting uit te gaan. Of meent prof. Mees, dat er ook geen leverings- of afnameplicht moest zijn en dat de boer vandaag maar eens hier en morgen daar moest kunnen leveren of bestellen?

In dat geval geeft hij blijk; nog maar heel weinig van de bedrijfseconomie van een coöperatie begrepen te hebben, want juist een regelmatige aanvoer en regelmatige afzet maken het mogelijk een bedrijf voordélig te exploiteren, hetgeen ongetwijfeld in het belang van de leden en vaak het behoud van de coöperatie is.

Prof. Mees kan enigszins gelijk hebben, wanneer hij zich in deze bepaalt tot de coöperaties, die een leveringsplicht per aandeel voorschrijven, zoals bij de coöperatieve suiker-, strookarton- en aardappelmeelfabrieken veelal het geval is. Hoewel wij erkennen, dat het voor sommige bedrijven onder bepaalde omstandigheden wel eens niet anders kan, bewonderen wij dit systeem toch allermintst. Wij beschouwen het als een uitwas van de coöperatie, die er niet in thuis behoort en die wij daarom nooit toegepast zouden willen zien, indien het niet absoluut noodzakelijk was. Het is dan echter wel eigenaardig, dat prof. Mees dit als een algemeen bezwaar tegen de coöperatie aanvoert, terwijl het percentage coöperaties, waar het niet bestaat, overwegend groter is dan waar het wèl bestaat.

De consument zal van een prijsverlaging der producten door het optreden der coöperatie in een klein land als het onze niet veel bemerken, meent hij. Oppervlakkig heeft hij hierin misschien gelijk, maar toch mag gerust worden aangenomen, dat de consument in vele gevallen, indien er geen coöperatie bestond, hogere prijzen zou moeten betalen en producten van mindere kwaliteit zou krijgen dan nu dit wèl het geval is. Wij denken hierbij speciaal aan het artikel melk. Het staat voor ons vast, dat het publiek in de grote steden goedkopere en betere melk zou drinken, indien deze door boerencoöperaties bediend konden worden, zoals dit in de meeste kleine steden het geval is. Ook de kwaliteit der zuivelproducten is door het optreden der zuivelcoöperaties belangrijk verbeterd, hetgeen voor de verbruikers toch ook voordeel betekent!

Prof. Mees acht het uit algemeen oogpunt gewenst, dat de landbouw zich aan de wijziging der conjunctuur kan aanpassen. Wij zijn dit volmaakt met hem eens en menen dat de landbouwer dit juist door middel zijn coöperatie kan doen, temeer omdat de boeren door middel van de coöperatie hun economische blik aanzienlijk hebben verruimd. Was de coöperatie er niet gekomen, dan was menige boer teveel door de bril van de handel blijven zien, zoals dit in sommige streken van ons land jammer genoeg nog wel het geval is, en aangezien het belang van de handel niet altijd evenwijdig loopt met dat van de producent, is dit geenszins in het belang van de boer.

In het volgend nummer bespreken wij het artikel van prof. Mees verder.

Geluk.

Vervolg commentaar op artikel 'Handel en Coöperatie', van Prof. Mees

Bron: OO. 21 aug. 1929 / nr. 34

Veelal moeten de landbouwers zich zelf in niet geringe mate met de zaken der coöperaties bemoeien, zegt prof. Mees en hij acht dit een bezwaar. Wij achten dit juist een voordeel voor de coöperaties zowel als voor de boeren. Het is in het belang van de coöperaties, dat de boeren er zich veel mee bemoeien, want dan blijven zij goed beseffen dat het hun eigen zaak is, hetgeen in tijden van tegenspoed vooral van belang is. Ook voor de boeren zelf is het van veel belang dat zij het doen, omdat zij daardoor een ruimeren blik op het commerciële leven in zijn geheel krijgen.

„De commerciële leiders zijn te weinig vrij in hun handelingen" is dan het volgende bezwaar. Wanneer deze op eigen houtje willen handelen: ja, maar wanneer zij hun plaats in de coöperatie goed begrijpen dan niet. Dit bezwaar kan bovendien alleen en het sterkst gevoeld worden in de coöperaties die z.g. gaan „handelen". Dit behoort niet tot het werk der coöperaties. Het niet genoeg vrij zijn der commerciële leiders in de coöpe-

ratie is daardoor maar een betrekkelijk begrip. Bij goede werkverdeling en niet buiten het boekje gaan van hetgeen van de coöperatie verlangd wordt behoeft het niet te bestaan.

Prof. Mees meent, dat de wereld haar behoeften minder goed bevredigd zou krijgen, wanneer coöperatie de enige vorm van bedrijf was, omdat de bevrediging voor een belangrijk deel geschiedt door de vóór alles naar winst strevende ondernemers. Deze uitspraak is wel merkwaardig. De ondernemer, wiens eerste doel het is winst te maken, zou beter aan de behoeften der maatschappij tegemoetkomen dan de coöperatie, wier enige doel het is de belangen van producent of consument te dienen.

Jammer dat de naar winst strevende ondernemers vaak zo weinig kieskeurig zijn in de wijze waarop zij aan die winst trachten te komen en de maatschappij artikelen bezorgen en vooral op een wijze, waaraan deze geen behoefte heeft. De coöperatie daarentegen dient deze behoeften zonder eigenbelang, hetgeen ons voor die maatschappij vrij wat economischer toe lijkt.

„Niet iedere handelsman of industrieel is geschikt om ambtenaar van overheid en coöperatie te worden". Ambtenaar van overheid of coöperatie! Alsof dit hetzelfde was! Alle anticoöperators vergelijken het dienen der coöperatie gaarne met het ambtenaar zijn in overheidsdienst. Zij beseffen niet; dat zij daarmee meteen ook de functies bij grote maatschappijen - en hoeveel zijn die er tegenwoordig niet - veroordelen want ook daar ziet elk zich een taak toegewezen en is hij slechts een klein celletje van het grote geheel.

De functie in de coöperatieve zaak heeft dan tenminste nog het voordeel dat men weet te werken voor de belangen van velen, wier bestaan hierbij direct betrokken is, terwijl men in de grote maatschappijen werkt voor de aandeelhouders, wier bestaan in de regel geenszins afhankelijk is van dit aandeelhouderschap.

Het oude stokpaardje der ambtenaren in de coöperatie als propaganda hiertegen kan men naar onze opvatting gerust op stal zetten, nu in het particuliere bedrijf hoe langer hoe meer ondernemingen ontstaan, die precies op dezelfde wijze door loontrekkenden moeten worden gediend. En dat prof. Mees er zich nog van bedient, bewijst alleen, dat hij hiermee anderen wat napraat, zonder zelf goed over het onderwerp te hebben nagedacht.

Daarna blijkt hij de coöperator van het ogenblik te zijn, in hoeverre aan de ene of aan de anderen vorm van bedrijf uitbreiding moet worden gegeven, hangt van de behoeften van het ogenblik af; zegt hij. Dit willen wij de professor wel eens in de praktijk zien toepassen. Wanneer dus op een bepaald moment zou blijken, dat de particuliere zuivelfabrieken te weinig voor de melk betalen, dan moet men zich plotseling coöperatieve zuivelfabrieken verschaffen.

Het lijkt wel of het gesmolten suiker is, waarvan men ze met koks-handigheid kan opspuiten. En wanneer de particuliere industrie weer in haar schulp gekropen is en door het optreden der coöperaties voldoende prijzen betaalt, dan zetten we die coöperaties maar weer aan de kant, want dan kunnen de particulieren het wel weer alleen af. Hoe iemand, waarvan men uit de aard zijner positie behoorlijk economisch inzicht verwachten mag, zó kan redeneren, is ons een raadsel.

Thans komen wij aan een passage, waarin de schrijver zichzelf vierkant tegenspreekt. Zo-even hebben wij gezien, dat hij de particuliere handel en industrie beter dan de coöperatie in staat acht om aan de behoeften der maatschappij te voldoen. Even later zegt hij echter „dat handel en industrie niet alleen worden bedreigd door gebrek aan macht, maar meer nog door het feit, dat zij niet steeds voldoende de behoeften van de landbouw hebben weten te bevredigen”.

Neen, natuurlijk niet, dit was ook niet in de eerste plaats de taak van handel en industrie. Hun doel is winst te maken en een der middelen daartoe is zich dienstbaar te maken aan de landbouw. Omdat dit echter middel is en geen doel, kan de landbouw zich hierop niet verlaten en moet hij zich door middel van zijn coöperaties zoveel mogelijk zelf trachten te helpen.

In het begin hebben wij enkele uitspraken van prof. Mees aangehaald, waaruit bleek, dat hij de coöperatie in verschillend opzicht in het belang van de landbouw acht. Wij zullen nu zien, hoe hij de handel de weg wijst om zich tegen dit boerenbelang te keren. Het hangt volgens hem voor een groot deel van de speculatieve handel en industrie zelf af, of zij door de coöperatie zullen worden overvleugeld. „Het is meer dan tijd, dat dit meer algemeen wordt ingezien”. Dus weg met de coöperaties, al zijn deze ook in het belang van de landbouw, ruim baan voor de handel, die de boeren minder goed bedient dan de coöperatie en die de behoeften van de landbouw niet steeds voldoende heeft weten te bevredigen, enz.

Hij wijst de handel echter nog verder de weg. De laatste tijd, zegt hij, is de propaganda voor de coöperatie iets moeilijker geworden door enkele debacles, welke aan menige landbouwer bange ogenblikken en zware verliezen hebben berokkend. *De speculatieve handel en industrie zullen z.i. goed doen van deze omstandigheid gebruik te maken om thans te trachten, terrein te herwinnen.* Is de door ons onderstreepte zin niet kostelijk voor een professor aan de landbouwhogeschool?

Waarschijnlijk noemt professor Mees zichzelf gelegenheidscoöperator, omdat hij de goede hoedanigheden van deze bedrijfsvorm wel erkent, maar hem zich toch liefst niet te veel wil zien ontwikkelen omdat hij speculatieve handel en industrie naast coöperatie de ideale toestand vindt. De coöperatie is hem al veel te ver doorgedrongen, vandaar zijn advies om ze terug te dringen.

Er lopen meer van die gelegenheidscoöperators rond en wij vragen ons altijd af, of deze voor de goede ontwikkeling der coöperatie niet gevaarlijker zijn dan de oprechte anticoöperators, die daar ook recht voor uitkomen. De coöperatie ondervindt van hen niet zoveel bezwaren, omdat iedereen direct weet met wie hij te doen heeft. De gelegenheidscoöperator is echter gevaarlijk voor de ontwikkeling van deze bedrijfsvorm, omdat hij met zijn ideeën aan de coöperatie meewerkt en tevens in staat is, deze te laten mislukken.

Aan iemand als prof. Mees, die de coöperatie wil gebruiken wanneer hij ze nodig heeft en ze weer links wil laten liggen, zodra hij meent ze te kunnen missen, zijn de belangen der coöperatie althans niet toevertrouwd.

Wij betreuren dit te meer, omdat hij als docent belast is met een deel der opleiding onzer jonge landbouwingenieurs, wier taak voor het grootste deel wordt, de boeren in hun bestaan vooruit te helpen.

Te oordelen naar het artikel, dat prof. Mees in „Schakels" heeft geschreven, heeft deze hooggeleerde van deze taak een zeer eigenaardige opvatting.

Geluk